

№ 32 (385)
Жнівень 2011 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

☞ Літаратурнае краязнаўства:
беларускі публіцыст
і Б. Палявой – стар. 3

☞ Юбілей: любоў да беларускага
І. Буйніцкага – стар. 4

☞ З досведу працы:
настаўнік Падколзіна – стар. 6

На тым тыдні...

✓ **14 жніўня** творчая суполка «Вежа міру» запрасіла ў Дзяржаўны літаратурны музей Максіма Багдановіча **на канцэрт гурта «Нельга забыць»**. Прагучалі песні на словы Уладзіміра Караткевіча, а таксама творы з новай праграмы ў акустычным гучанні.

✓ **18 жніўня** ў гасціннай зале Літаратурнага музея М. Багдановіча адбыўся **канцэрт «На абардаж»**, арганізаваны праектам «Вежа міру». Гэтым разам выступілі гурт «Alta mente» (што ў перакладзе з лацінскай азначае «ў глыбіні душы»), барды Уладзімір Дрындражык, Раман Абрамчук і госьця з Масквы Ганна Парагіс. Дзяўчына нарадзілася ў Беларусі, таму ёй асабліва прыемна было граць на вечарыне. Выступоўцы парадавалі глядачоў сваімі новымі песнямі. А арганізатары ў сваю чаргу запэўнілі, што сезон канцэртаў толькі пачынаецца.

✓ **20 жніўня** ў летнім амфітэатры ў раёне шлюза «Дамброўка» на Аўгустоўскім канале прайшоў **рэгіянальны адкрыты фестываль «Аўгустоўскі канал у культуры трох народаў»** (дарэчы, сёлета – ужо 11-ы раз). Удзел бралі 26 фальклорных калектываў з Беларусі, Польшчы і Літвы, наведальні марапрыемства прадстаўнікі адміністрацыяў польскіх і літоўскіх гарадоў. Арганізатарамі свята сталі Гродзенскія аблвыканкам і райвыканкам, ГА «Саюз палякаў на Беларусі». У праграме былі выступленні ансамбляў песні, музыкі і танца, выступленне салістаў студыі песні «Сустрэча» Гродзенскага раёна, гала-канцэрт «Суквецце сяброўства». Пад час імпрэзы таксама была разгорнутая выстаўка-кірмаш вырабаў народнай творчасці гродзенскіх майстроў.

Адпачынак як сур'ёзная праца

З апошніх гады ў нашай краіне стала даволі папулярнай такая форма адпачынку, як добраахвотныя валанцёрскія летнікі. У розныя гістарычныя мястэчкі Беларусі штолета з'язджаюцца аматары добраахвотнай працы ў пошуках новых адкрыццяў і знаёмстваў. Вось такім баўленнем часу для студэнтаў і стаў, адбыўшыся з 1 па 15 жніўня, валанцёрскі лет-

нік у маляўнічым мястэчку Гальшаны. Але аб усім па парадку.

Арганізатарам двухтыднёвага летніка «Гальшаны-2011» выступіла ініцыятыўная група ГА «Беларускі камітэт ІКАМОС», у склад якой увайшлі прадстаўнікі Гісторыка-краязнаўчага таварыства «Этна» пры Беларускай дзяржаўнай універсітэце культуры і мастацтваў, Гуртка даследчыкаў генеалогіі «Радавод» пры гістарычным факультэце Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта і Краязнаўчага клуба «Камяніца» пры Мінскім дзяржаўным палацы дзяцей і моладзі. Мэтай правядзення летніка стала прыборка гістарычнай часткі могілак в. Гальшаны, складанне карты і спіса пахаванняў, якія пазней будуць выкладзеныя на сайце гуртка «Радавод». Усе дадзеныя будуць знаходзіцца ў адкрытым доступе для карыстання. Выніковая праца летніка стане цікавай і карыснай як навукоўцам, так і нашчадкам,

чыя продкі пахаваныя ў гэтай частцы могілак.

Удзельнікамі валанцёрскага летніка былі ў асноўным студэнты з Мінска і Брэста, дапамагаў нам і госьць са Швецыі. Пра такую прапануемую форму адпачынку яны даведаліся праз сродкі масавай інфармацыі і папулярныя сярод моладзі сацыяльныя сеткі ў інтэрнэце.

(Заканчэнне на стар. 5)

Памяці песняра

55 гадоў прайшло з дня смерці народнага паэта Беларусі Якуба Коласа. Традыцыйна ў гэты дзень на мінскіх Вайсковых могілках сабраліся родныя класіка, супрацоўнікі мінскіх музеяў, вядомыя літаратары, навукоўцы, прадстаўнікі грамадскасці і СМІ (прысутнічалі нават карэспандэнты англійскай ВВС). Так сунала, што сёлетні мітынг памяці адбыўся 15 жніўня ў дзень вялікага каталіцкага свята – Унебайзьяце Найсвяцейшай Марыі Панны.

Адпаведны настрой жалбынам задалі мелодыі да твораў Якуба Коласа ў выкананні скрыпачкі капэлы «Санорус» Ірыны Касцюкевіч. Каля паўсотні чалавек усклалі кветкі да помніка песняру. Пасля ўступнага слова дырэктара Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа Зінаіды Камароўскай выступілі Аляксандр Лукашанец, Мікола Мятліцкі, Навум Гальпяровіч, Анатоль Бутэвіч, Міхась Башлакоў, сын Якуба Коласа Міхась Канстанцінавіч Міцкевіч.

Прамоўцы выказалі словы ўдзячнасці народнаму паэту, паводле словаў А. Лукашанца: «...сапраўднаму волату, змагару за незалежнасць Бела-

русі, які ў свае творы ўклаў адчуванні, душу і менталітэт беларускага народа». Прысутныя пачулі ад М. Мятліцкага: «Штогод на гэтым лапіку святой зямлі, дзе сышліся ў вечнасці Якуб Колас і Янка Купала, мы прысягаем нашым песнярам, робім справаздачу – як мы выконваем іх заветы, як стаім на варце роднага слова». Н. Гальпяровіч распавёў, што «Мой родны кут...» на беларускім радзье зараз гучыць на сямі мовах, у тым ліку на польскай, нямецкай, англійскай. А. Бутэвіч і М. Башлакоў зазначылі, што шмат працы нас чакае ў справе захавання спадчыны песняра. Сын класіка Міхась Канстанцінавіч падзякаваў ўсім прысутным і адзначыў, што шмат чаго, аб чым марыў Колас, спраўдзілася. Але нашая справа выканаць Коласавы заветы ў поўнай меры, галоўны з якіх – зберажэнне роднай мовы, «бо калі яна прападае, народ ператвараецца ў смецце...»

Дык будзем жа годна выконваць наказ песняра – ад кожнага з нас залежыць, ці захаваемца ў сусветнай моўнай разнастайнасці нашая нацыянальная адметнасць.

Кв. ПАПАРАЦЬ

Аляксандр Дораш працуе токарам на заводзе аўтаагрэгатаў у Асіповічах, а вольны час аддае захапленню. Па-першае, ён цікавіцца гісторыяй роднага краю. А паколькі ён сапраўдны майстра – залатыя рукі, то вынікам гэтага захаплення сталі макеты Свіслацкага замка і Жужлянскага гарадзішча, пра якія «Краязнаўчая газета» паведамляла ўжо на сваіх старонках.

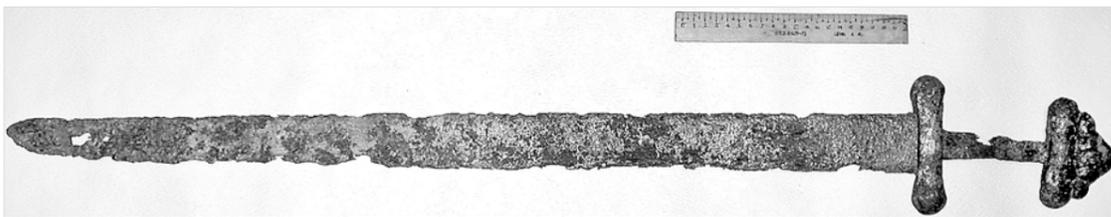
Аднойчы Аляксандр Казіміравіч убачыў у інтэрнэце фотамяча амаль васьмісотгадовага ўзросту, які быў знойдзены на тэрыторыі Асіповіцкага раёна. Убачыў – і зрабіў копію, якая дакладна адпавядае па форме старажытнаму ўзбраенню.

Яшчэ асіповіцкі майстра захапляецца мінералогіяй. У яго маецца добрая калекцыя камянёў, знойдзеных на тэрыторыі раёна. Аляксандр Казіміравіч таксама цікавіцца інфармацыяй пра культываваныя камяні і ўвогуле – пра валуны. Ён ужо можа шмат чаго расказаць пра гэтыя з'явы прыроды.

А зараз майстра працуе над аднаўленнем старажытных кроснаў. Можна не сумнявацца, што і гэтая справа будзе зробленая найлепшым чынам.

Юрый КЛЕВАНЕЦ

На здымках: А. Дораш; 800-гадовы меч і (уверсе) ягоная копія; «Навальніца над замкам»

У вёсцы Беліца Лідскага раёна

Фота Наталі КУПРЭВІЧ

Невядомыя вершы Адама Міцкевіча ў памяці бабулі Станіславы

Да 70-годдзя з дня пачатку Вялікай Айчыннай вайны была прымеркаваная сустрэча з мясцовымі паэтамі сябраў клуба для пажылых людзей «Актыўнае даўгалецце» пры цэнтры сацыяльнага абслугоўвання насельніцтва горада Ліды. Сярод тых, хто выступіў на гэтай сустрэчы, – сябра клуба 83-гадовая Станіслава Мікалаеўна Іванч. У яе выкананні гучалі творы такіх вядомых аўтараў, як Адам Міцкевіч, Янка Купала, Якуб Колас, Аляксандр Пушкін, Міхаіл Лермантаў і іншыя.

Гэтае выступленне Станіславы Мікалаеўны было яе першым перад вялікай аўдыторыяй. Яна ведае на памяць сотні вершаў на польскай, беларускай і рускай мовах. Здраецца, у крузе сваіх родных Станіслава Мікалаеўна ладзіць вечары паэзіі, але выступаць перад шматлікімі людзьмі ёй раней не прыходзілася.

Жыве Станіслава Іванч у вёсцы Жырмуны Воранаўскага раёна, а ў Лідзе жыве і працуе яе ўнучка Ганна Валашка, якая вельмі любіць бабулю і ганарыцца ёю. Ад унучкі карэспандэнт «Лідскай газеты» і даведаўся, што сярод вершаў, якія Станіслава Мікалаеўна ведае на памяць, – некалькі нідзе не

публікаваных вершаў Адама Міцкевіча.

– Вершы гэтыя трапілі да мяне ў 1941 годзе, у пачатку вайны, – успамінае Станіслава Мікалаеўна. – Я і ў той час жыла ў Жырмунах. Аднойчы мы з маці пайшлі па соль у Бастуны (гэта за дзевяць кіламетраў ад нашай вёскі). Памятаю, у чарзе было шмат людзей. І ў гэтым натоўпе да мяне падышла нейкая жанчына і сказала, што хоча падарыць мне невядомыя вершы Міцкевіча, якія той прысвяціў сваёй каханай Марылі. Я на той час скончыла чатыры класы польскай школы ў Жырмунах і добра ведала польскую мову (вершы гэтыя былі напісаныя на польскай мове). Жанчына тая мяне ведала, ведала таксама, што ў мяне добрая памяць і, напэўна, таму вырашыла падарыць кніжку з вершамі Міцкевіча, каб я вывучыла гэтыя вершы на памяць. Хаця кніжкай гэты збор вершаў можна было назваць толькі ўмоўна – хутчэй гэта быў стосік аркушаў паперы, размалёваных у кветачкі і рамачкі, а ў рамачках і былі змешчаныя вершаваныя тэксты, напісаныя, як сцвярджала тая жанчына, рукою самаго Адама Міцкевіча. А яшчэ яна сказала мне, што гэтыя вершы нідзе не друкаваліся, што іх Адам

Міцкевіч у свой час падарыў Марылі. Гэты стосік захоўваўся яшчэ ў маці той жанчыны. Я з цікавасцю прачытала вершы, яны мне спадабаліся, і я пачала завучваць іх на памяць.

Але хутка да нас у Жырмуны прыехалі немцы і загадалі жыхарам вёскі спаліць усе польскія і рускія кнігі. Балюча было глядзець, як мая маці адну за адной кідала ў агонь кнігі. Не пазбег гэтай сумнай долі і ўлюбёны стосік прыгожа размалёваных аркушаў з невядомымі вершамі Міцкевіча. Мне было вельмі шкада гэтых рукапісаў, я нават расплакалася, калі маці следам за іншымі кнігамі кінула іх у агонь. Гэтыя ж вершы, калі верыць жанчыне, нідзе не былі надрукаваныя. Добра яшчэ, што некаторыя з іх я паспела завучыць. Памятаю я іх і зараз, хаця прайшло з тае пары ўжо семдзесят гадоў...

Такую вось гісторыю аб невядомых вершах Адама Міцкевіча паведаміла Станіслава Мікалаеўна Іванч. Яе ўнучку, Ганну Валашка, гэтая гісторыя не пакінула раўнадушнай.

– Можна, знойдуцца тыя, каго зацікавяць невядомыя польскамоўныя вершы класіка і хто захоча іх запісаць, – гаворыць Ганна Іванаўна. – Хацелася б, каб гэтыя вершы – цікавыя, добрыя, актуальныя ў любы час, жылі не толькі ў памяці маёй бабулі. Можна, гэтым самым прыадкрыецца невядомая старонка творчай біяграфіі Адама Міцкевіча.

Аляксандр МАЦУЛЕВІЧ, г. Ліда

Новае выданне

Старонкі Другой сусветнай

Нядаўна кандыдат гістарычных навук Кузьма Іванавіч Козак падараваў мне цікавую кнігу – «Уратаванае жыццё: Жыццё і выратаванне ў Мінскім гета».

Матэрыялы вучэбнага дапаможніка, які разлічаны ў першую чаргу на настаўнікаў, прадстаўлены ў форме гістарычнага апавядання пра культуру памяці Халакоста ў Беларусі. У якасці метадычнага матэрыялу пададзеныя інтэрв'ю з былымі вязнямі гета і Праведнікамі народаў свету ў Беларусі.

У дадатку змешчаныя дакументальныя сведчання, асабістыя дакументы і матэрыялы, фотаздымкі, спіс літаратуры.

Наклад выдання толькі 300 асобнікаў. Матэрыялы будуць карысныя для настаўнікаў гісторыі, студэнтаў і школьнікаў, усіх, хто цікавіцца пытаннямі Халакоста. Да выдання спрычынілася матэрыяльна Пасольства Федэратыўнай Рэспублікі Германія ў Рэспубліцы Беларусь. Кнігу можна набыць у Гістарычнай майстэрні ў Мінску.

Станоўчую адзнаку кнізе ўжо далі сведкі вайны на прэзентацыі выдання ў сталіцы.

Аляксей ШАЛАХОЎСКІ, гісторык, краязнаўца

Ліст у абарону беларускага публіцыста

У жніўні 1937 года з пасады галоўнага рэдактара газеты «Рабочий» (сённяшняя «Советская Белоруссия») быў звольнены Аляксандр Зіноўевіч Хаін-Юнскі (сапраўднае Абрам Земкавіч Хаін). Рэдактарам ён працаваў крыху болей за год – з сакавіка 1936 па жнівень 1937-га... Той 1937-ы ўсё ж быў для яго шчаслівы. Год, калі асабліва раскручваўся махавік сталінскіх рэпрэсіяў, прынёс нашаму земляку (нарадзіўся Абрам Хаін ў Талачыне ў 1895 годзе) усяго толькі звальненне, няхай сабе і з высокай пасады. Ужо ў верасні 1937-га Аляксандр Зіноўевіч уладкаваўся на працу загадчыкам тэхнічнай прапаганды кандытарскай фабрыкі «Камунарка».

А ў гэты час многія калегі-журналісты былі арыштаваныя, патрапілі ў лагеры і турмы. 28 кастрычніка 1937 года прысудзілі да смерці рэдактара часопіса «Штерн» («Зорка») Ізі Харыка. У жніўні 1938 года арыштавалі паэта Міколу Хведаровіча, які да нядавняга часу працаваў адказным сакратаром часопіса «Польмя рэвалюцыі». Яшчэ ў лістападзе 1936 года арыштавалі журналіста «Звязды» Станіслава Шушкевіча.

У ліпені 1938-га партыя «ўспомніла» пра Аляксандра Зіноўевіча: Хаіна прызначылі загадчыкам аддзела Мінскага гаркама КП(б)Б. У студзені наступнага года – павышэнне: былога журналіста, вопытнага партыйнага публіцыста прызначаюць загадчыкам аддзела партыйнай прапаганды і агітацыі Мінскага абкама КП(б)Б. А яшчэ праз некаторы час Хаін становіцца сакратаром абкама па прапагандзе і агітацыі. Ды партыя і спецслужбы сапраўды трымалі ў памяці літаральна ўсё.

25 студзеня 1940 года народны камісар унутраных справаў Беларускай ССР сумнавядомы Лаўрэнцій Цанава звяртаецца асабіста да сакратара ЦК КП(б)Б таварыша Байкачова і нагадвае аб прычынах звальнення галоўнага рэдактара галоўнай газеты рэспублікі: «...Мы валодаем выпіскай з пратакола сходу партыйнай арганізацыі рэдакцыі газеты «Рабочий» ад 7 верасня 1937 года, з якога відаць, што Хаін-Юнскі зняты з працы рашэннем ЦК КП(б)Б за няўменне забяспечыць правільную палітычную лінію ў газеце, за нездольнасць арганізаваць апарат рэдакцыі на выкананне задач бальшавіцкага друку.

Таварышы, якія выступалі на партыйным сходзе, сцвярджалі, што валодаюць наступнымі матэрыяламі на Хаіна-Юнскага:

1. Прасоўванне ім антыпартыйных разваг пра «карысць», якую, маўляў, прыносіў вораг народа Тухачэўскі. Заява т. Рахманчык пра ідэалізацыю ім ворагаў народа Каменева і Зіноўева.

2. Выманне з матэрыялаў, якія змяшчаліся ў газеце, усіх вострых момантаў, якія маглі б дапамагчы ў аблічэнні ворагаў народа.

3. Адмова друкаваць шматлікія матэрыялы пра нацыяналістычную работу асуджанага органамі НКУС ворага народа Рафальскага, затрымка ўсіх матэрыялаў пра ворагаў народа, якія падаваў член партыі Халлоў.

Хаін-Юнскі таксама затрымліваў матэрыялы, якія сігналізавалі пра работу ворагаў народа ў структуры Наркамасветы.

Калі ў газеце быў змешчаны матэрыял (па недаглядзе Хаін-Юнскага) пра Чарнышэвіча як ворага народа, ён па патрабаванні гэтага ворага спрабаваў прымусіць партыйны адзел рэдакцыі даць папраўку, што матэрыял памылковы.

Хаін-Юнскі давяраў сакрэтную перапіску Бэру, які пазней быў вылічаны як вораг народа, а таксама меў доступ да сакрэтнай перапіскі памагатых шпіёна Каласоўскага-Аляксандравіч. Больш за тое, калі Хаін-Юнскі атрымаў матэрыялы пра Каласоўскага, яшчэ задоўга да арышту апошняга,

Аляксандравіча, што не замінала апошняму працаваць у рэдакцыі...»

І далей: «На сходзе паказвалі на тое, што Хаін-Юнскі не паведаміў партарганізацыі, што Галадзед рабіў спробы яго завербаваць. Партыйны сход на аснове вышэй выкладзеных матэрыялаў вынес рашэнне аб выключэнні Хаіна-Юнскага з партыі...» І напрыканцы ліста сакратару ЦК партыі Цанава заўважае: «Намі зроблены запыты па месцы працы Хаіна-Юнскага. Пасля атрымання матэрыялаў будзе паведамлена дадаткова».

Да вяртання ў Беларусь у 1936 годзе Аляксандр Зіноўевіч змяніў нямала месцаў працы. Увогуле гэта тыповая біяграфія партыйнага функцыянера. У журналістыку наш зямляк прыйшоў, маючы за плячыма істотны вопыт палітычнай працы, у асноўным па прафсаюзнай лініі, а ў сакавіку 1925 года пераходзіць на партыйную працу – інструктарам агітацыйнага аддзела Маскоўскага камітэта партыі.

Яшчэ ў 1923–1925 гадах Аляксандр Зіноўевіч у маскоўскіх і лясенградскіх выдавецтвах выпускаў шэраг брашураў: «Чыгуначны пралетарыят і сусветны прафсаюзны рух», «Рабочы Кітая», «Арганізацыя вытворчасці і прафсаюзы», «Тыпы еўрапейскага і амерыканскага прафсаюзнага руху», «Пройдзены шлях (Саюз майстроў і рабочых чыгункі Петраградскага вузла 1917–1919)». З 1926 года Хаін працуе ў газеце «Рабочая Масква». Часта выступае з артыкуламі на старонках іншых вы-

На 65-м годзе жыцця нас пакінуў вядомы архівіст і краязнаўца, гісторык і літаратар, сябра рэдкалегіі «Краязнаўчай газеты» і Беларускага фонду культуры Віталь Уладзіміравіч СКАЛАБАН. 21 жніўня перастала біцца яго сэрца.

Сябры Рады грамадскага аб'яднання «Беларускі фонд культуры», рэдкалегія «Краязнаўчай газеты» са смуткам паведамляюць аб гэтай трагічнай падзеі для беларускай гістарычнай навукі і краязнаўства, выказваюць шчырыя словы спахавання родным і бліzkім нябожчыка.

данніў. Са студзеня 1930-га па сакавік 1936 года Аляксандр Зіноўевіч рэдагуе шэраг абласных партыйных газет: «Тверскую правду», калінінскую «Пролетарскую правду», тультскі «Коммунар»... Да супрацоўнікаў гэтых выданняў і звяртаюцца адпаведныя службы з запытамі пра нашага земляка. Сярод тых, хто адказаў, – Б. Кампаў-Палявой. Так, пісьменнік Барыс Палявой, журналіст, які працаваў з Хаіным у Калініне (тады яшчэ ў Цвяры).

Свой ліст ці водгук кандыдат у члены ВКП(б) Барыс Кампаў-Палявой напісаў у 1940 годзе. Ён маладзейшы за Хаіна, нарадзіўся ў 1908 годзе, але журналістыкай пачаў займацца прыблізна ў той час, што і яго старэйшы калега па «Тверской правде». У 1939 годзе пачыла свет асобнай кнігай аповесць Барыса Палявога «Гарачы цэх». У час Вялікай Айчыннай Барыс Мікалаевіч – фронтавы карэспандэнт «Правды». У 1946 годзе выходзіць яго аповесць пра лётчыка А.П.Марэсьева – «Аповесць пра сапраўднага чалавека», якую ў 1947 годзе адзначаць Сталінскай прэміяй. Яшчэ адна Сталінская прэмія – праз два гады, у 1949, – за кнігу апавяданняў «Мы – савецкія людзі». Амаль дваццаць гадоў Барыс Палявой, якому ў 1974 годзе прысвоілі званне Героя Сацыялістычнай Працы, рэдагаваў адзін з папулярных савецкіх літаратурна-мастацкіх часопісаў – «Юность». Творчая спадчына Барыса Мікалаевіча ўмясцілася ў дзевяць тамоў.

Але ўсё гэта будзе пасля... Тады, у 1940-м, у няпросты для выбару кожнага чалавека час, Барыс Палявой стаяў на пачатку будучага шчаслівага пісьменніцкага лёсу. І кожны крок патрабаваў сумленнасці, і нават мужнасці. Хіба ж няўцям было журналісту, чым выкліканы запыт сур'ёзных інстанцыяў? І вось што піша Барыс Кампаў-Палявой:

«Тав. Хаіна-Юнскага Аляксандра Зіноўевіча я ведаю па сумеснай рабоце ў рэдакцыі «Тверской правды», прыблізна з пачатку

1929 г. і па 1934 г. з перапынкам у некалькі месяцаў, калі тав. Хаін па мабілізацыі ЦК ВКП(б) рэдагаваў газету на будаўніцтве Бобрыкаўскага хімкамбіната.

У час работы ў «Тверской правде» тав. Хаін зарэкамендаваў сябе як цвёрды бальшавік, вельмі прыныцыповы чалавек і добры арганізатар, які ўмеў паяднаць і ажывіць у некаторай ступені расхлябаны да яго калектыў.

Добра тэарэтычна ўзброены, добра валодаючы газетнай справай, тав. Хаін як рэдактар стварыў у газеце добрую творчую атмасферу. У перыяд яго работы газета выступіла з цэлым шэрагам цікавых ініцыятыў, такіх, як вытворчыя суды, мітынг машын, барацьба за бесперапынны вытворчы канвеер у машынабудаванні, за комплексную работу ў баваўняна-папяровай прамысловасці. Газета была ініцыятарам спаборніцтва за добраўпарадкаванне, заснаванне значка «ЗОТ», першых тэхнічных экзаменаў. Шырока і граматычна, разумна асвятляліся пытанні культуры, побыту, тэатра, выклікаючы дзясяткі новых метадаў і прыёмаў работы. Усе гэтыя мерапрыемствы знаходзілі станоўчую ацэнку ў абзацах «Правды», «Большевицской печати», іх падтрымлівалі іншыя газеты і яны пераарасталі ва ўсеагульнае мерапрыемства і цэлыя кампаніі. Можна без перабольшвання заўважыць, што «Тверская правда» перыяду 1930–1934 года была і лічылася адной з самых перадавых перыферыйных газет краіны, і ў гэтым несумненна вялікая заслуга тав. Хаіна – як рэдактара і выдатнага ініцыятарнага журналіста.

Пасля «Тверской правды», наколькі мне вядома, тав. Хаін працаваў рэдактарам у Туле і цяпер знаходзіцца на партыйнай рабоце ў Беларусі. Б. Кампаў-Палявой...»

Спакойны, дзелавы, відаць па ўсім, праўдзівы водгук. Пэўна, гэта не дужа дапамагло Хаіну-Юнскаму, бо ў лютым 1940 года ён ужо быў пазбаўлены пасады сакратара Мінскага абкама партыі. Іначый, пэўна, і быць не магло. За Аляксандра Зіноўевіча ўзяліся ўсур'ёз.

...А 21 красавіка 1945 года партдакументы А.З. Хаіна былі пагашаныя Маскоўскім абкамам ВКП(б) у сувязі са смерцю камуніста, партыйнага публіцыста. Ды ўсё ж, па вялікім рахунку, ліст Барыса Палявога нешта ды значыць...

Віталь СКАЛАБАН,
Ігнат ШЫЧКО

Лаўрэнцій Цанава
(сапраўднае прозвішча
Джанджава)

схаваў гэтыя матэрыялы, а каб падстрахавацца, напісаў загад аб звальненні Каласоўскага, працягваючы ў той самы час трымаць гэтага ворага ў рэдакцыі. Такі ж загад, на ўсялякі выпадак, быў падрыхтаваны і на

Сёлета адной са знакавых фігураў беларускай культуры – 150 гадоў з дня нараджэння. Жыццёвы і творчы шлях гэтай асобы можна ахарактарызаваць такімі словамі: «Будзіў, як мог і ўмеў, жывым словам, вершамі, песняй, кніжкамі, газетай любоў да ўсяго беларускага, да роднай зямлі». Бясспрэчна, гэтак можна было б сказаць пра многіх дзеячаў беларускай культуры, але размова сёння пра пачынальніка ці, як яго яшчэ называлі пры жыцці, «бацьку беларускага тэатра» Ігната Буйніцкага.

Нарадзіўся Ігнат Цярэнцьевіч 22 жніўня 1861 г. у шляхецкай сям’і ў фальварку Палевачы, што на Глыбоччыне. Небагата біяграфічныя звесткі пра яго паведамляюць, што хлопец вучыўся ў сярэдніх школах у Рызе, там жа скончыў землярмернае вучылішча, а таксама наведваў прыватную драматычную студыю вольнага мастака Казіміра ў Вільні.

Спачатку, атрымаўшы адукацыю землярмера, І. Буйніцкі абслугоўваў панскія маёнкі па пытаннях распродажу зямлі сялянам і вырашэння канфліктаў паміж імі. Але ў хуткім часе, набыўшы зямлю ў Палевачах, ён заняўся гаспадаркай. Ігнат Цярэнцьевіч шчыра любіў простых людзей, перажываючы з імі радасці і нягоды, глыбока ўспрымаючы іх багаты духоўны свет. Нездарма пад час сваёй каморніцкай працы на Навагрудчыне, Магілёўшчыне, Полаччыне, Ашмяншчыне ён збіраў узоры народнага адзення, арнаменту, роспісу, вывучаў беларускія песні і танцы. Назапашваў народныя здабыткі, каб потым увасобіць усё гэта ў мастацкай форме на тэатральнай сцэне.

Моцнае захапленне тэатрам у Буйніцкага перарасло ў занятак ўсяго жыцця. Пачалося ўсё з невялікіх вечарынак самадзейных танцораў, спевакоў, дэкламатараў і музыкаў, якія ён ладзіў у Палевачах і Празароках з 1905 г. У хуткім часе вакол Буйніцкага стварылася драматычная група з жыхароў не толькі Палевачаў і Празарокаў, але і суседніх вёсак і мястэчак. Чым больш выступалі артысты, тым больш расла і цікавасць да іх.

І ў 1910 г. самадзейныя артысты на чале з Буйніцкім прынялі ўдзел у Першай беларускай вечарынацы ў Вільні, у выніку чаго калектыў папоўніўся таленавітымі драматычнымі акцёрамі і спевакамі і ператварыўся ў прафесійны, атрымаўшы назву Першая беларуская труппа Ігната Буйніцкага. Пасля гэтага ў 1910 г. тэатр Буйніцкага адправіўся на гастролях па Беларусі – Дзісна, Свянцаны, Паставы, Полацк і інш. А ў 1911 г. зноў турнэ: труппу сустракалі ў Капылі, Нясвіжы, Клецку, Ляхавічах, Слуцку, Мінску, Вілейцы, Смаргоні, Ашмяннах. Што ж бачылі жыхары тых гарадоў? Увазе глядачоў прадстаўлялася камедыя Каруса Каганца «Модны шляхцюк» з песнямі і танцамі, спектаклі «Па рэвізіі» і «Пашыліся ў дурні» М. Крапіў-

пры самым актыўным удзеле Ігната Цярэнцьевіча ажыццявілася. Яўген Рамановіч успамінаў тую падзею ў сваёй кніжцы «Рэкі цякуць з ручаёў»: «Тыя беларусы, якія працавалі на прафесійнай сцэне ў Расіі, Польшчы, на Украіне, аднойчы сабраліся ў сябе на радзіме, у Мінску, у сваім клубе на Камароўцы, і сказалі: «Давайце, браткі, пачнём добрую справу. Народ прагне беларускага слова са сцэны, хоча бачыць творы яго слаўных песняроў-драматургаў Вінцука Дуніна-Марцінкевіча, Купалы, Коласа, ды і лепшыя п’есы іншых народаў зямлі чалавечай. З’яднаемся ў Таварыстве, пакажам людзям тэатральнае мастацтва...» І з’ядналіся». Месца гэтае называлася «Беларуская хатка». Спачатку яна знаходзілася на Захар’еўскай, 18 (пасля лютаўскай рэвалюцыі 1917-га пераехала ў Захар’еўскі завулак, 6, а з пачатку 1918 г. – на Конскі пляц, у так званы «Амерыканскі клуб»). Паводле сведчанняў Язэпа Дылы сход беларускага хору і драматычнага гуртка, якім кіраваў Ядвігін Ш., адбыўся ў пачатку красавіка 1917 г. На

І. Буйніцкі (у цэнтры) са сваімі акцёрамі

чаліў яго Ф. Ждановіч). А 1 мая на агульным сходзе труппы кіраўніком таварыства абралі Ігната Буйніцкага. Але яму так і не давялося працаваць у таварыстве і яго труппе – першапачынальнік прафесійнага беларускага тэатра пайшоў на службу на Заходні фронт, каб выкарыстоўваць яе дзеля беларускай нацыянальнай прапаганды. А ў верасні 1917 г. Ігната Буйніцкага не стала.

лавека. На радзіме «бацькі беларускага тэатра» ў вёсцы Празарокі, дзе пахаваны яго прах, стаіць цудоўны помнік, створаны школьны музей. Буйніцкаму прысвечаны вершы, існуе прэмія яго імя, якую ўручаюць за высокія дасягненні ў галіне тэатральнага мастацтва...

Не абмінулі Ігната Цярэнцьевіча і пры стварэнні экспазіцыі філіяла Літаратурнага музея М. Багдановіча «Беларуская хатка»: адзін са стэндаў прысвечаны беларускаму тэатральнаму руху пачатку ХХ ст., у прыватнасці, батлейцы і стварэнню прафесійнага беларускага тэатра. Там фотаздымкі І. Буйніцкага, Першага беларускага таварыства драмы і камедыі, кніга «Беларускія песеннік», прысвечаная І. Буйніцкаму (Вільня, 1911), афішы і іншыя матэрыялы, якія дапамагаюць стварыць патрэбную атмасферу, прыадчыніць заслону часу. А адна з найактыўных удзельніцаў Таварыства па дапамозе ахвярам вайны, добрая сяброўка Максіма Багдановіча ў яго мінскі перыяд жыцця, Людвіка Сівіцкая (Зоська Верас) ўзгадвала: «Кожную суботу для адначынку моладзь збіралася на так званыя суботнікі. Крыху гулялі, дэкламавалі, танцавалі і плялі (так пайстаў пачатак беларускага хору). І вось – на такі суботнік з’явіўся нечакана Ігнат Буйніцкі. Зусім сівы, але які рухавы, бадзёры... Прышоў разам з З. Абрамовічам. Зыгмунт А., мой калега з Гродзенскага гуртка беларускай моладзі, пазнаёміў мяне з І. Буйніцкім і той запрасіў мяне пратанцаваць з ім «Лявоніху». Танцавалі ў першай пары. Гэта вельмі цікавае спатканне – на жаль, адзінае, і мілы ўспамін».

«Крок па сцэне – у вечнасць палёт»

ніцкага, дэкламаванне вершаў А. Паўловіча, Янкі Купалы, Якуба Коласа, М. Багдановіча, Янкі Лучыны, Цёткі, беларускія народныя песні і танцы пад дуду і цымбалы.

Велізарны поспех чакаў труппу ў Пецябургу (1911, 1912) і Варшаве (1913), але разам з тым – уціск царскіх уладаў і матэрыяльныя цяжкасці. У 1913 г. тэатр вымушаны быў закрыцца. Але не мог змірыцца з гэтым Ігнат Буйніцкі. У маі 1914 г. ён зрабіў спробу стварыць новы тэатр. Перашкодзіла гэтаму Першая сусветная вайна.

Буйніцкі марыў аб стацыянарным тэатры ў Мінску. Калі ён гастраліваў там, то неаднаразова абмяркоўваў гэта з Усеваладам Фальскім, Аркадзем Смолічам, іншымі прыхільнікамі смелай задумы. І нават дамовіўся з Фларыянам Ждановічам, які меў пэўную тэатральную адукацыю, быў добры завадатар і майстра творчай справы, а галоўнае – ужо кіраваў драматычным гуртком у Мінску, аб тым, што разам з дочкамі прыме ўдзел у працы пашыранага тэатра і ўзначаліць яго. Але хадайніцтва перад уладамі аб стварэнні і гастрольях па Беларусі Таварыства беларускай драмы і камедыі (так дамовіліся назваць тэатр) разгледзелі не на карысць аматараў тэатра. Больш за тое, на «зачынішчыкаў» гэтай «крамольнай» справы ўчынілася паляванне. У выніку чаго гурток Ф. Ждановіча перастаў існаваць. І толькі ў 1917 г. гэтая задума

ім было вырашана называцца Першым беларускім таварыствам драмы і камедыі (узна-

Але Першае беларускае таварыства драмы і камедыі пасляхова працягвала працу, развіваючыся ў рэчышчы традыцыяў, закладзеных Буйніцкім. Потым большая частка яго творчага складу ўвайшла ў труппу Беларускага дзяржаўнага тэатра, узначаленага Ф. Ждановічам. Бясспрэчна вялікі ўнёсак Ігната Цярэнцьевіча ў развіццё беларускага тэатра. І канечне ж, беларусы, яго аматары не могуць не ўшаноўваць памяць гэтага славянага ча-

Магіла І. Буйніцкага ў в. Празарокі

Бадай, не толькі Зоська Верас магла прыгадаць добрым словам Ігната Буйніцкага, з прыемнасцю і павагай яго ўспаміналі ўсе, хто ведаў і сустракаўся: ці то артысты, ці то аматары тэатра, ці то простыя жыхары вёсак і мястэчак, з якімі Ігнат Цярэнцьевіч паводзіўся, як з роўнымі і блізкімі людзьмі. Словы падзякі, напэўна, з правам могуць сказаць і артысты Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы, поспех і дасягненні якога ў многім абавязаныя стваральніку першага нацыянальнага прафесійнага тэатра.

Таццяна ЛАБАДА,
загадчыца філіяла Літаратурнага музея
М. Багдановіча «Беларуская хатка»

*(Заканчэнне.
Пачатак на стар. 1)*

Праца добраахвотнікаў заключалася ў выкошванні травы, якая за сваёй зелянінай амаль схавала ўсе надмагіллі. Велічна ўзвышаліся толькі рэшткі каталіцкай капліцы, бачныя далёка з дарогі. Падтрымку валанцёрам аказаў старшыня Гальшанскага сельскага Савета Войцех Іванавіч Коўзан: дапамог з інвентаром і матэрыялам для аздаблення надмагілляў. Прыемным момантам было далучэнне да працоўнай групы мясцовых жыхароў Змітра Маліноўскага і Алесі Камінскай, якія не засталіся аб'якавымі і стала прыходзілі дапамагаць. Даведаўшыся пра валанцёраў і іх працу, айцец Багуслаў (мясцовы ксёндз) таксама не застаўся ўбакі: час ад часу ён радаваў нас марозівам і мінеральнай вадою, што было дарэчы, бо спека ў тыя дні была невыносная. На працягу двух тыдняў валанцёры выкошвалі траву, палілі галлё, зачышчалі і расфарбоўвалі надмагіллі, адкапвалі надмагільныя камяні, якія добра схавала зямля (каб пабачыць надпіс і даведацца, хто тут пахаваны), падымалі паваленыя пліты, быццам даючы ім яшчэ шанец на існаванне і аднаўляючы памяць пра нябожчыка.

Калі першасная праца была выкананая, прыступілі да складання карты: разбілі тэрыторыю на квадраты, згодна з усімі адзначанымі правіламі (Правілы дэталёвага апісання могілак, рэкамендацыі Упраўлення па ахове гісторыка-культурнай спадчыны і рэстаўрацыі Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь). Не абышлося і без прыгодаў і вынаходак: было знойдзенае самае старое пахаванне гістарычнай часткі, якое датуецца 1847 годам, і падмурак калісціцы спаленай праваслаўнай капліцы, што знаходзілася непадалёк ад каталіцкай.

Акрамя расчысткі могілак валанцёры рабілі і этнаграфічную працу: распытвалі ў старажылаў пра іх пахаваных продкаў, размаўлялі з краязнаўцамі пра гісторыю і легенды Гальшанаў, збіралі дадзеныя пра мясцовых муляраў, якія выраблялі надмагільныя пліты. Пра праваслаўную

Група першага працоўнага тыдня

Адпачынак як сур'ёзная праца

Падняць помнік – мужчынская справа

капліцу мы найбольш даведаліся ад мясцовай краязнаўцы, былой бібліятэкаркі сельскай бібліятэкі Валянціны Сцяпанавічы Лабунінай. Яна паведаміла, на якім месцы знаходзілася капліца, што была яна драўляная і спалілі яе дзеці з дома-інтэрната пасля Другой сусветнай вайны. Не лішнім будзе адзначыць, што ў капліцы была пахаваная маці апошняга ўладальніка Гальшанскага замка Аляксандра Ягміна. Дзіўна, але праз нека-

торы час, калі капліца была ўжо спаленая, на яе месцы (невядома, дакладным ці не дакладным) пастаўлены крыж Яўгеніі Ягмін з подпісам «От внучки», але што гэта за таемная ўнучка, таксама ніхто не ведае. Мясцовыя жыхары з задавальненнем дзяліліся ведамі па гісторыі мястэчка, расказвалі пра былых уладальнікаў, пра прывідаў, якія нібы ходзяць па руінах замка і тэрыторыі манастыра. А можа, гэта проста прыгожая выдумка для прыцягвання турыстаў? Хто ведае.

Акрамя працы ўдзельнікам была прапанаваная і культурная праграма – экскурсія па мястэчку. Слухаючы расповеды экскурсавода каля Гальшанскага замка, я міжволі пачала ўяўляць падзеі мінулых часоў і іх удзельнікаў, памяць пра якіх, на вялікі жаль, натуральна зруйнаваная і пахаваная пад сённяшнімі развалінамі. Завіталі мы і ў краязнаўчы музей, размешчаны ў будынку гімназіі. Яго стваральнікам быў Эдуард Корзун, які адзін з першых пачаў займацца гістарычным вывучэннем мястэчка (на жаль, яго ўжо няма з намі). Асабліва прыемным было тое, што экскурсію

для нас праводзіла яго ўдава Яніна Іванаўна. Пасля экскурсіі ва ўсіх засталіся толькі станоўчыя эмоцыі. Таксама мы наведлі Свята-Георгіўскую царкву, гальшанскі касцёл і кляштар французскага ў суботу была магчымасць пабываць унутры старога вадзянога млына, што размешчаны каля рэчкі Гальшанкі (дарэчы, пра яго таксама бытуе легенда, што быццам бы апоўначы млын пачынае працаваць, там кіпіць праца, і чуно, як працуюць жорны). Пазнаёміўшыся з млынаром і пабачыўшы, як жа насамрэч працуе млын цяпер (ад электрычнасці), усе легенды растаялі самі сабой.

Цікавым баўленнем часу быў поход да археолагаў, якія працавалі на Гальшанскім гарадзішчы (1,5 км ад мястэчка). Мы паглядзелі, як яны працуюць, паслухалі расповеды, пабачылі знаходкі. Нам пашанцавала, бо хлопцы запрасілі нас ім дапамагчы, некаторыя скарысталіся гэтай магчымасцю і былі вельмі задаволеныя.

Не засталося аб'якавых і пасля майстар-класа па вырабе беларускіх лялек, які правяла ўдзельніца летніка Вольга Дзямідава. Дзяўчаты былі ўражаныя і захопленыя як ад самога працэсу, так і ад вынікаў. Лялькі сапраўды атрымаліся вельмі мілымі, а калі ведаць і сэнс, які закладвалі ў мінулым пры іх вырабе (напрыклад, лялька-спадарожніца для аховы ў дарозе), дык увогуле адчуваеш сябе адзіным цэлым з продкамі.

Напрыканцы кожнага тыдня арганізатары прапаноўвалі запоўніць удзельнікам анкету, каб зразумець, што спадабалася, атрымалася ці не атрымалася (выявіць недахопы), а таксама, якім чынам можна палепшыць арганізацыю. Вельмі прыемна было чытаць словы ўдзячнасці і слухныя прапановы.

Мяляўнічая таямнічасць прываблівае ў Гальшаны ўсё больш і больш турыстаў, якія дабіраюцца ў мястэчка на экскурсійным аўтобусе ці сваім ходам. Асабліва такое назіраецца ў выхадныя дні, калі сапраўды становіцца шкада мястэчка ад такога наплыву. Але не гэта самыя самотныя моманты. Шкада, што сёння тут можна пабачыць толькі руіны замка, а не велічную прыгажосць, з якой ён некалі атаясамліваўся. Шкада, што разбураецца манастыр французскага ў ці то міфічным чынам, ці то з-за рэальных фактараў, якія можна стрымаць. Шкада, што не аднаўляюцца праваслаўная і каталіцкая капліцы. Шкада, што другі па значнасці гістарычны аб'ект – яўрэйскія могілкі, не ведаючы, дзе яны знаходзяцца, можна і не знайсці сярод лесу і густога пакрыва моху. І крыўдна, што мясцовыя жыхары не шануюць і не захоўваюць тое, што маюць. Хацелася б, каб наша праца на гэтым не спынілася, і яе працягнулі месцічы, уцяміўшы ўсю значнасць і неабходнасць дагляду спадчыны, кіруючыся ўласным сумленнем і прагай захаваць і дапамагчы.

Узнаўленне старых надпісаў

Спадзяюся, што летнік «Гальшаны-2011» быў сапраўды карысным і патрэбным як для саміх удзельнікаў, якія атрымалі шэраг пазітыўных эмоцыяў і сустрэлі новых сяброў, нават і аднадумцаў, так і для людзей, якія змогуць карыстацца вынікамі. Мне застаецца толькі падзякаваць усім удзельцам за дапамогу.

Самае старое пахаванне на гальшанскіх могілках

Карыстаючыся магчымасцю, хачу паведаміць, што сёлета Фэст у Гальшанах пераносіцца на 1 кастрычніка. У гэты ж дзень у мясцовым Доме культуры пачне працаваць выстаўка «Азбука Гальшанаў», падрыхтаваная ГА «Беларускім камітэтам ІКАМОС» для наведнікаў гэтага ўнікальнага мястэчка-аграгарадка.

Наста КАДЫГРЫВ

Лялькі-абярэа майстар-клас

Шчаслівы той чалавек, які выбірае сабе жыццёвую справу па сваіх сілах і па душы.

Настаўніцкую прафесію нельга назваць лёгкай: акрамя высокага ўзроўню валодання прадметам, псіхалогіяй і метадыкай выкладання, неабходна мець здольнасць заваяваць довер і павагу вучняў. Інакш немагчыма ажыццявіць самага высокага прызначэння педагога – выхавання асобы чалавека, фарміравання яго светапогляду. Таму, бяспрэчна, сам настаўнік павінен быць Асобай.

Майстэрства дакрануцца да душы

Прафесіянал, светлы, адкрыты чалавек, якому ўласцівыя спагада, дабрыва і прыстойнасць», – такой бачыцца калегам настаўніца беларускай мовы і літаратуры барысаўскай беларускамоўнай гімназіі № 2 Жанна Паўлаўна Падколзіна.

Скажам болей, Жанна Паўлаўна – сапраўдны майстар сваёй справы, лідар, за якім цягнуцца іншыя педагогі, настаўнікі, якога паважаюць і любяць вучні. Прытым гэта вельмі сціплы і просты ў зносінах чалавек.

Ж.П. Падколзіна – выпускніца Мётчанскай сярэдняй школы Барысаўскага раёна, установы з багатымі традыцыямі нацыянальнага выхавання, далучэння школьнікаў да культурнай спадчыны народа. Чытанне яшчэ ў школьныя гады было бязмежным захапленнем, таму на сустрэчах з беларускімі пісьмнікамі і паэтамі, якія часта ладзіў дырэктар школы Уладзімір Піліпавіч Лайкоў, старшакласніца Жанна смела выказвала свае думкі, дзялілася ўражаннямі аб прачытаным. І да гэтага часу жывуць ва ўспамінах словы, выказаныя В. Рагойшам пасля адной з такіх сустрэч: «У гэтай дзяўчыны вялікая філалагічная будучыня».

Зцепленай успамінае Жанна Паўлаўна сваю настаўніцу беларускай мовы і літаратуры Галіну Станіславаўну Палонік. Інакш як каралевай яе і нельга было назваць: настолькі прывабная гэтая жанчына з цудоўным густам і пачуццём асабістай годнасці. А самае галоўнае – чалавек, улюбёны ў сваю працу. Колькі прыемных імгненняў адкрыцця свайго, роднага, беларускага падарыла сваім вучням Галіна Станіславаўна! Моўныя святы, канцэрты, тэатральныя пастаноўкі напайнялі школьнае жыццё асаблівым сэнсам, яркаю эмоцыяй і радасцю маленькіх, але такіх значных для кожнага перамог. А цудоўныя вакальныя здольнасці настаўніцы, майстэрскае валоданне мастацкім словам захапляла вучняў і рабіла іх гарачымі прыхільнікамі ўсіх яе творчых пачынанняў. Менавіта ў школьным тэатры пад кіраўніцтвам Галіны Станіславаўны Жанна сыграла сваю першую ролю – партызанку Галю.

Прыхільнасць да народнай творчасці здаўна жыве і ў сям’і бацькоў Жанны Паўлаўны. У хаце часта гучыць народная песня, бацька з імпэтам грае на розных музычных інструментах, па-майстэрску танцуе.

Па ўсім відаць, невыпадкова прывяла жыццёвая дарога

выпускніцу Мётчанскай школы ў педагогічнае вучылішча, а пазней – ва ўніверсітэт. Працоўную дзейнасць давалося пачаць у якасці настаўніка пачатковых класаў. Пазней, у час вучобы ў ВДУ, Жанна Паўлаўна стала выкладаць беларускую мову і літаратуру.

Чым жа адрозніваецца прафесійны почырк Ж.П. Падколзінай? Чаму вучні аднадушна захапляюцца асобай настаўніцы і яе ўрокамі? Перш за ўсё, хочацца адзначыць высокі ўзровень валодання прадметам і ўменне даступна тлумачыць вучням. Па-другое, заўсёды ўражае прастата пабудовы заняткаў, за якой, аднак, захоўваюцца матэматычная логіка і глыбокі змест. Па-трэцяе, на кожны ўрок настаўніца прыходзіць не толькі з тэмай, але і з важнай праблемай, якую вырашаюць і ўсе разам, і кожны паасобку. Да таго ж, настаўніца наладжвае ўзаемныя з вучнямі як з асобамі, падбірае да кожнага свой падыход.

Вельмі важна і тое, што кожны ўрок Жанны Паўлаўны мае глыбокі выхаваўчы патэнцыял. Прытым высновы робяцца не ёю, а вучнямі. І кожны мае права выказацца, і думкі кожнага для настаўніцы ў аднолькавай ступені важныя. Падлеткі адкрываюць для сябе сваю краіну, яе слаўную гісторыю, багатую культуру, народныя традыцыі, вучацца па-сапраўднаму любіць родную мову, прыроду, зямлю, спасцігаюць рысы нацыянальнага характару і пачынаюць разумець, што, каб захаваць сваю індывідуальнасць, непаўторнасць сярод іншых народаў свету, гэтага багацця ні ў якім выпадку нельга страціць.

У гэтым праўляецца самы вялікі талент настаўніка – яго майстэрства дакрануцца да душы вучня, каб выклікаць патрэбу задумацца, каб дапамагчы зразумець, каб пасеяць насенне чалавечнасці і любові.

І, безумоўна, самым галоўным ва ўзаемінах Жанны Паўлаўны з дзецьмі, што заключае ў сабе глыбокі маральны сэнс, з’яўляецца асоба настаўніка, якая ўвасабляе лепшыя рысы характару: чалавечнасць і дабрыву, працавітасць і чуласць, духоўнасць і добразычлівасць, шчырасць і справядлівасць, адказнасць і адданасць сваёй справе. Зыходзячы з гэтага, зразумелым

І няхай настаўніцкая прафесія нялёгкая, але калі займаешся любімай справай, калі побач адкрытыя дзіцячыя сэрцы, хіба можна адчуваць сябе няшчасным і жаліцца на лёс? Патрэбна проста любіць, разумець і прымаць, спачуваць і дапамагаць.

становіцца выбар настаўніцаю прафесійнага крэда – «Любіць, разумець, прымаць, спачуваць, дапамагаць».

Нездарма вучні са шчырасцю кажуць: «...На ўроках Жанны Паўлаўны мы вучымся не толькі правілам беларускай мовы, але і правілам жыцця. Яна звяртае ўвагу не толькі на нашу адукава-

насць, але і на нашы меркаванні і думкі. Для яе важны ўнутраны свет кожнага з нас.

Для Жанны Паўлаўны мы не проста вучні, для яе кожны з нас – асоба.

Дзякуючы Жанне Паўлаўне змяніліся мае погляды на шмат якія рэчы, змянілася маё стаўленне да сябе, да настаўнікаў, да бацькоў...».

Ж.П. Падколзіна бярэ актыўны ўдзел у дзейнасці педагогічнага калектыву гімназіі, уваходзіць у склад творчай групы па рэалізацыі праекта «Укараненне мадэлі адукацыйнага працэсу па фарміраванні нацыянальнай культуры праз пошукава-даследчую дзейнасць». У рамках гэтай працы настаўніца ўзначальвае літаратурнае аб’яднанне «Натхненне» – калектыв таленавітых вучняў, якія падзяляюць захапленне Жанны Паўлаўны мастацкім словам. На занятках аб’яднання настаўнік стварае ўмовы для развіцця творчых здольнасцяў вучняў, іх эстэтычнага густу, творчага ўяўлення і фантазіі, спрыяе выхаванню лепшых якасцяў асобы.

Вучні Жанны Паўлаўны не толькі спасцігаюць навуку майстэрскага валодання родным словам, але і з годнасцю абараняюць гонар гімназіі і раёна на алімпіядах, навукова-практычных канферэнцыях, у творчых конкурсах.

Не сціхаюць галасы ў кабінце беларускай мовы і літаратуры, якім кіруе Ж.П. Падколзіна, і ў пазаўрочны час: нехта прыходзіць сюды, каб браць удзел у рэпетыцы чарговага свята, хтосьці прыносіць настаўніцы свае першыя спробы пяра, для кагосьці прыйшоў час справаздачы аб выкананні навуковага даследавання, а іншыя проста жадаюць пагутарыць з любімай настаўніцаю, папрасіць дапамогі ці парады.

У скарбонцы творчых знаходак настаўніцы сабраныя ня мала цудоўных заняткаў: аднаўленне народных абрадаў сватання і калянднай варажбы, літаратурныя гасцёўні, прысвечаныя творчасці беларускіх пісьмнікаў і паэтаў, наведванне з вучнямі знакавых мясцінаў Беларусі – Полацка, Крэва, Баруноў, Гальшанаў, Мірскага і Нясвіжскага замкаў, правядзенне ўрокаў з выкарыстаннем краязнаўчага матэрыялу.

Вера БАБАЯН, г. Барысаў

Гуляем у казкі

Дзень-дзілінь, дзень-дзілінь! Пара гуляць у казкі! Менавіта такую назвай-заклікам ахрысціў сваю новую кнігу Сяргей Вітушка. Выданне пабачыла свет сёлета ў выдавецтве Змітра Коласа, наклад 1 000 асобнікаў.

Дзень-дзілінь, празвінеў званочак і паклікаў у дарогу па казачна-гістарычных сцяжынках. Далёка ці блізка зайшла, але патрапіла на старонкі «Казак на розныя святы» (першы раздзел), дзе сустрэлася з курачкай, што знесла непаслухмянае залатое яечка, якое выправілася без дазволу ў свет (казка пра Вялікдзень). З іншай казкі можна даведацца, чаму на Вербніцу ў нашага народа прынята біць адно аднаго ўпрыгожанымі вербнымі галінкамі і дзе насамрэч жыве Зюзя Мароз. А «Казачка на дзень Святога Валянціна» для мяне стала сапраўднай знаходкай: аказваецца, ёсць і беларускі Святы Валянцін!

Гартаючы старонку за старонкай, пазнаёмілася яшчэ з адной легендай (а можа, гэта праўда?) будаўніцтва Мінска: «...некалькі разоў мяняў сваю назву: быў і Мянэск, і Менск, і Мінск. І яшчэ не раз памяняе, вось пабачыце».

А вось і «Казкі – жывыя батлейкі», дзе яскрава апісаныя варожыя стасункі Анёла і Чорта, метадыка пошуку скарбаў, якія не заўжды небяспечныя. Дарэчы, «Казкі – жывыя батлейкі» – гэта гатовыя сцэнары, таму іх будзе не толькі цікава пачытаць, але і паставіць спектаклі напярэдадні пэўнага свята: Раства, Калядаў, Купалля.

Сцяг, герб, гімн – тры галоўныя сімвалы, што адлюстроўваюць незалежнасць любой краіны. І ў нас яны ёсць! Але як яны ў нас з’явіліся і чаму менавіта такія, расказвае Сяргук Вітушка ў раздзеле «Казачкі на Дзень Волі».

«Казкі-пагулянікі» – своеасаблівыя экскурсаводы па двух галоўных гістарычных гарадах-сталіцах раней агульнай тэрыторыі – Вільні і Мінску. Спалучаючы ў сабе рэальнае і міфічнае, яны праводзяць чытачоў па галоўных вуліцах, звяртаюць увагу на малавядомыя помнікі і адрджаюць «сівыя легенды».

Акрамя захапляльных сюжэтаў кнігу насычаюць і цудоўныя каляровыя ілюстрацыі, выкананыя Міхам Анемпадыставам.

Таму гэта не звычайная кніжка, а скарбонка казак, а можа, і чыстай праўды. Кожны няхай сам для сябе вырашае.

Набыць кнігу можна ў мінскай кнігарні «У», што непадалёк ад плошчы Перамогі.

Маша МЕДЗВЯДЗЁВА

Ілюстрацыя М. Анемпадыстава да казкі «На Купалле»

Калекцыянерам, і не толькі

Юбілей Садружнасці

Ёлета нас чакае 20-годдзе з часу абвешчання Садружнасці Незалежных Дзяржаваў, якая паўстала пасля распаду СССР (і многімі трактуецца як структура мірнага «разводу» былых саюзных рэспублік). Дату найноўшай гісторыі ўжо адзначыла Белпошта маркаю № 878. У сюжэце маркі скарыстаная эмблема 20-годдзя СНД.

Намалюваў мініяцюру Уладзіслаў Шавардзін, яе памер 37x26 мм, наклад – 54 тысячы асобнікаў. У дзень выпуску маркі на паштамце Мінск праводзілася спецгашэнне на канверце «Першы дзень» (іх намалюваў У. Шавардзін).

Дваццаты «Славянскі базар»

Ёлета ў Віцебску прайшоў XX Міжнародны фестываль мастацтваў «Славянскі базар». З гэтай нагоды нашая пошта выпусціла счэпку з дзвюх марак. На мініяцюры № 880 (можна наклеіць на пісьмо па Беларусі) адлюстраваны герб горада і Летні амфітэатр, дзе праходзяць асноўныя

канцэрты фестывалю, на № 881 (для пісьма за межы краіны) – эмблема свята і гарадская ратуша.

Аўтар марак Яўген Сіманенка, іх памеры 37x26 мм, наклад па 88 тысячай асобнікаў. Друкаваліся ў аркушы з 16 марак (па 8 серыяў). У аддзяленні паштовай сувязі № 15 Віцебска ў дзень выхаду маркі праводзілася спецгашэнне на канверце «Першы дзень» (іх намалюваў Я. Сіманенка).

Вялікі дзякуй за дапамогу ў падрыхтоўцы матэрыялаў рубрыкі супрацоўнікам выдавецкага цэнтра «Марка» РУП «Белпошта»

Бязмежнае мора мянушак

(Працяг. Пачатак у № 31)

Варта звярнуць увагу на яшчэ адну адметнасць мясцовых мянушак – на спецыфіку ўтварэння іх жаночых формаў. Пры больш спрыяльных умовах гэтая з’ява, таксама як у літоўскай мове, магла б стаць правілам пры фарміраванні прозвішчаў. Справа ў тым, што ў мове нашых паўночных суседзяў існуюць дзве формы прозвішчаў прадстаўніцаў слабага полу – дзясвочая і жаночая. Прозвішча замужніх жанчынаў там утвараецца шляхам замены суфікса мужчынскага роду на суфікс -ене (-эне), а для прозвішчаў незамужніх дзясвочатаў існуе свой суфікс -ітэ (-ытэ). Так, прозвішча жонкі літоўца Шылярыса будзе Шылярэне, а яго дачкі – Шылярытэ. Наяўнасць дзясвочай і жаночай формаў прозвішчаў была ўласцівая і польскай мове. Да прыкладу, жонка і дачка Ажэшкі былі адпаведна Ажэшкава і Ажэшкунна. Падобная заканамернасць, толькі ўжо з іншымі суфіксамі, існавала і ў нашай мясцовасці. На жаль, пры ўтварэнні прозвішчаў яна не была прымененая, і памяць пра гэтую адметную філалагічную з’яву засталася ўсяго толькі ў мянушках. Такім чынам, калі бацьку ў сям’і звалі Яхімам, то яго жонка была Яхіміхай, а дачкі – Яхімянкамі. Жонка і дачка Рамуса зваліся адпаведна Рамусіха і Рамусянка. Такая ж трансфармацыя магла адбывацца ў гутарковай мове і з прозвішчамі. Страх меў жонку Страшыху і дачок Страшанак. Жонку Будая называлі Будайхай, а дачок – Будаянкамі. Падобным чынам узніклі мянушкі Рэўціха, Капышыха, Грудзініха, Франчыха, Чайчыха і іншыя.

Цікава, што падобныя мянушкі, якія абазначаюць замужніх жанчынаў і заканчваюцца на суфікс -іха (-ыха), з’яўляюцца асновай для стварэння новых. На іх варта спыніцца, бо ў нашай мясцовасці яны вылучаюцца адметнай формай і з’яўляюцца даволі шматлікімі. Усё пачалося з таго, што ствараючы своеасаблівы каталог крэўскіх мянушак, я спаткаў успрыняў дзве з іх за адну: Домкавы і Домчышыны. Так, у аснове абедзвюх – імя Домка, Дамінік. Толькі ў першым выпадку, аказалася, слова ўтварылася ад мужчынскага імя, а ў другім – ад утворанай з таго ж імя жаночай мянушкі Домчыха. Відаць, гэтай жанчыне прыйшлося зведаць горыч удаўства, бо дзеці яе пачалі называцца не па мужу, а па ёй Домчышынціці, на крэўскі лад, – Домчышынімі. Спраўды, ужыванне суфікса -шын замест -хін з’яўляецца тыповай з’явай у нашай мясцовасці. Знайшоўся шэраг падобных утварэнняў: Пракопішыны (ад Пракоп, Пракопіха), Каспэрышыны (ад Каспар, Каспэрыха), Антучышыны (ад Антук (Антон), Антучыха)...

Такое ж паходжанне, відаць, і ў мянушкі Кілярышыны, над якой прыйшлося доўга ламаць галаву, перад тым, як даць ёй тлумачэнне. Хутчэй за ўсё, першапачаткова яна мела наступную форму – Гілярышыны. Спраўды, існавала такое імя – Гіляры, Гілярый. Адсюль, без сумнення, і іншыя крэўскія мянушкі – Гілёравы, Гілёрчыкі. Адметна, што ў крэўскай гаворцы нароўні з фрыкатыўным гукам «г» ужываецца, як і ў дадзеным імені, «г» выбухны, сугучны з «к». У асноўным гэта адносіцца да словаў іншамовнага паходжання. Імя Гіляры прыйшло да нас з грэчаскай мовы і абазначае «вясёлы, радасны». Жонка ў спадчыну ад мужа з такім імем атрымала мянушку Гілярыха, а дзеці яе пачалі празывацца Гілярышынімі ці, па сугучнасці, Кілярышынімі.

Падобным шляхам, магчыма, утварылася і цяжка зразумелая, на першы погляд, мянушка Бабішыны. Толькі ў аснове яе не імя, а мянушкі Боб, Бабіха. Мянускі з такой формай утварэння найчасцей указваюць на тое, што сям’ёй і гаспадаркай па тых ці іншых прычынах кіравала жанчына. Войны, рэпрэсіі, няшчасныя здарэнні – прычынаў адсутнасці мужа і бацькі ў сям’і існавала мноства.

(Працяг на стар. 8)

Прырода і людзі Ганцаўшчыны

Насустрач Дню беларускага пісьменства

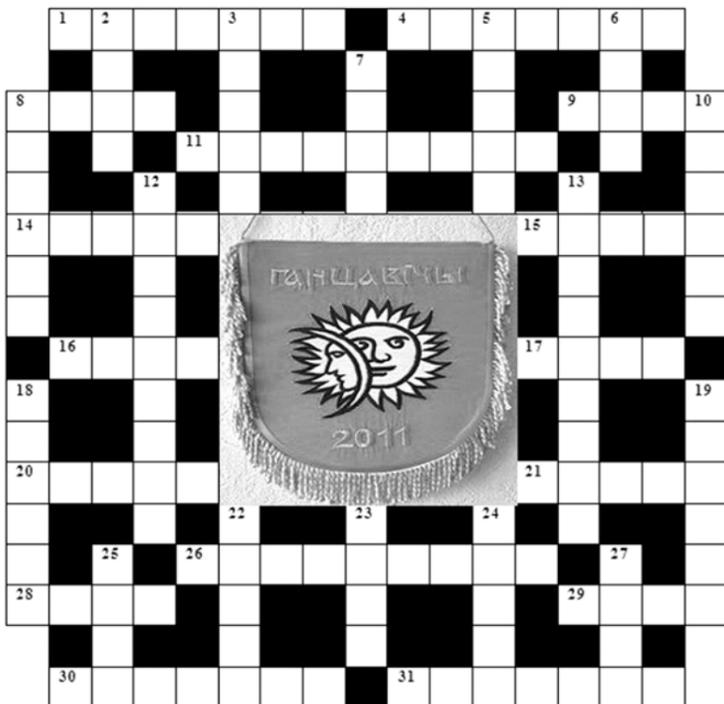
Уздоўж

1. «Ёсць ціхі ... над рэчкай Цною // Сярод лясоў палескіх і балот». З верша «Ганцавічы» ўраджэнца вёскі Востраў Міхася Рудкоўскага. 4. Назва вадасховішча, а таксама вёскі, у якой знаходзіцца ўнікальны музей рыбы. 8. Месца на рацэ, зручнае для пераходу, пераезду. 9. Калі хочаш ... мець, то трэба зямліцы глядзець (прык.). 11. Пеўчая птушка, якая сустракаецца ў чаротных зарасніках Ганцаўшчыны. 14. Птушка, якая ў беларускім фальклоры сімвалізуе маладзецтва, зоркасць, бляск. 15. Птушка, якая ў Беларусі лічыцца святой; іх шмат на Ганцаўшчыне. У народзе кажуць: «Дзе ... вядзецца, там шчаслівае месца» (прык.). 16. Не раскусішы ..., зерне не з’ясі (прык.). 17. «Ды ўжо ён раскалоўся, дзіўны ... // і пахіснуў бязвоблачную веру». З верша «Звіняць і травы ўсе, і дрэвы – Спас» Алесь Каско, ураджэнца вёскі Чудзін. 20. Не вялік ..., ды ўсё ж такі птушка (прык.). 21. Усё воднае покрыва Зямлі. 26. Возера ў басейне р. Цна каля вёскі Люсіна. 28. «...-мята». Аповесць журналіста, пісьменніка, нарысіста Васіля Праскурава, імя якога носіць вуліца ў Ганцавічах і раённая бібліятэка. 29. «Яшукова ...». Легенда, запісаная Якубам Коласам у часы, калі ён настаўнічаў на Ганцаўшчыне ў вёсцы Люсіна. 30. Назва заказніка – журавінніка рэспубліканскага значэння, які знаходзіцца ў паўднёвай частцы Ганцавіцкага раёна. 31. «Легенды і ... Ганцаўшчыны». Кніга, выдадзеная супрацоўнікамі Ганцавіцкай раённай бібліятэкі імя В. Праскурава.

Упоперак

2. ... ды лебяды – для палеткаў бяда (прык.). 3. Прозвішча казачніка з вёскі Чудзін. 5. «... і апавяданні беларусаў-палешукоў». Зборнік вядомага этнографі і фальклорыста Аляксандра Сержпудоўскага, які доўгі час жыў на Ганцаўшчыне. 6. Багемскае Высокаякасны матэрыял, які вырабляўся на Ганцаўшчыне ў XIX – пачатку XX ст. 7. Насціл для праезду цераз балота. 8. Заказнік – журавіннік рэспубліканскага значэння, размешчаны на тэрыторыі Ганцавіцкага і Лунінецкага раёнаў. 10. Вадаплаўная птушка, «сваячка» пелікана. 12. «Збіраў я чабор і ..., // І піжму, і ліпавы цвет». З верша «Аптэка бабулі Мар’яны» Віктара Гардзея, ураджэнца вёскі Малыя Кругавічы. 13. Назва эксперыментальнай навукова-даследчай базы Цэнтральнага батанічнага саду НАН Беларусі, якая дзейнічае на Ганцаўшчыне. 18. Салодкі сок з кветак меданосных раслінаў. 19. Назва буйнога радовішча торфу на Ганцаўшчыне. 22. Тое, што і перагной. 23. Памяшканне пры гумне для сушкі снапоў перад малацьбой. 24. Статус, які Ганцавічы атрымалі ў снежні 1973 г. 25. Каралавы востраў. 27. Усходнеславянскі паэт, бард.

Склаў Лявон ЦЕЛЕШ

(Працяг. Пачатак на стар. 7)

Працуючы над рознымі формамі мянушак, утвораных ад імёнаў і прозвішчаў, я зрабіў сапраўднае адкрыццё (прынамсі, для сябе самога). Аказваецца, ва ўзгаданым мною вышэй ланцужку найменняў для мужа, жонкі і дачкі (тыпу Будай – Будаіха – Будаянка), існавала яшчэ адно звяно – найменне для сына, чаго не назіраецца ні ў літоўскай, ні ў польскай мовах. Ва ўзгаданых Будаёў гэта мог быць Будайчык ці Будайчук. Менавіта формы з такімі суфіксамаі з'яўляліся ў нашай мясцовасці найбольш тыповымі для падобных утварэнняў і таму найчасцей трапляліся ў маім спісе. Найперш жа, найменні для абазначэння сыноў ствараліся пры дапамозе суфіксаў *-іч, -авіч, -овіч*. Пазней, пад уплывам розных акалічнасцяў, спосаб іх утварэння мяняўся. Запісаныя ў Крэве мянушкі Захарэц, Якубенец таксама, відаць, з гэтага шэрагу, толькі ўтвораны зусім іншым чынам. Магчыма, з-за шматлікасці спосабаў іх утварэння, гэтыя формы засталіся па-за ўвагай даследчыкаў, і мала хто вылучаў іх у асобную групу. Але карпатлівая праца па вывучэнні мянушак такога тыпу прывяла мяне да ўпэўненасці, што такая група сапраўды існуе.

Дзяменцій Плаўскі, прыводзячы ў сваёй кнізе «Мястэчка Крэва» ўзоры мясцовай гаворкі канца XIX стагоддзя, ужывае мянушкі Магерчук і Кралюк (размова там вялася пра маладых хлопцаў-рэкрутаў). Гэта якраз і ёсць ўзоры трансфармацыі прозвішчаў Магер і Кароль для абазначэння сыноў пэўных жыхароў Крэва. Зусім верагодна, што Кароль – гэта імя, бо за аснову падобных формаў браліся і прозвішчы, і імёны, і мянушкі. Такое працягвае адбывацца да сённяшніх дзён. Вось некалькі прыкладаў мянушак такога тыпу, запісаных у нашыя дні: Юрчук (ад імя Юрый), Габрук (ад імя Габрыэль, Гаўрыла), Лявончык (ад імя Лявон, Леанід), Платончык (ад прозвішча Платонаў), Немчык (ад мянушкі Немец).

Мянушкі такога тыпу таксама могуць быць асновай для стварэння новых. Дзяцель Сяргейчыка называюць ужо Сяргейчыкавымі, Іванчыка – Іванчыкавымі...

Здараецца, у адной і той жа вёсцы жыве некалькі сем'яў пад аднолькавым прозвішчам. Нярэдка можна назіраць, што нават назва вёскі ўтвораная ад прозвішча бальшыні яго жыхароў. Несумненна, што сем'і тыя пайшлі калісьці ад аднаго агульнага караня, але з цягам часу роднасныя сувязі страціліся, і людзі-цёзкі па прозвішчы перасталі лічыць сябе сваякамі. Але нават калі тыя і прытрымліваліся сваяцтва, то каб пазбегнуць блытаніны і больш канкрэтызаваць сваю прыналежнасць да таго ці іншага «клана», ужывалі мянушкі-прыдомкі. У Крэве, да прыкладу, усе, хто мелі прозвішча Былінскія, адрозніваліся наступным чынам: адных называлі Домкавы (ад імя Домка, Дамінік), другіх Калістратавы (ад таксама ўжо надзвычай рэдкага імя Калістрат), трэціх Начышавы (ад мянушкі Начыш), іншых – Антосыкавы, Каралёвы, Крыстынчыны і гэтак далей. У сваю чаргу, тыя ж Былінскія-Домкавы, напрыклад, падзяліліся на Ляксеявых і Федзевых. Ужо ў наш час адзін з нашчадкаў Былінскіх-Федзевых, які застаўся ў Крэве, валодае мянушкай Фуцын. Праўда, тут ужо нічым гістарычным і не пахне, проста гэта павеў новага часу, калі мянушкі пачалі давацца без дай прычыны, «па прыколу».

Спачатку я думаў, што большасць такіх «штучных» мянушак-клічак не нясе аніякай патрэбнай інфармацыі і не з'яўляецца карыснай для гісторыі. Аказалася, што не заўсёды так. На сабе яны таксама могуць несці адбітак часу ці хаця б нейкую інфармацыю пра сваіх уладальнікаў. На пустым месцы мянушка з'яўляецца рэдка. Калі ў імя дзіцяці бацькі ўкладаюць тое, што яны хацелі б у ім бачыць, то ў клічцы часта адлюстроўваецца тое, што з дзіцяці выйшла.

Я не знаёмы з жанчынай па мянушцы Мухалоўка, аднак гэта не перашкаджае мне ўявіць сабе яе знешні выгляд, яе фігуру. Бо празвалі жанчыну так, хутчэй за ўсё, з-за падабенства да аднайменнага спецыяльнага прыстасавання са шкла, якое раней прымянялі для барацьбы з мухамі. Цяпер мухалоўку можна пабачыць толькі ў музеі, і нават не кожны дарослы растлумачыць прынцып яе працы ці хаця б прызначэнне. Я ж, валодаючы такімі-сякімі ведамі па этнаграфіі, здолеў счытаць закладзеную ў мянушцы інфармацыю і дзякуючы гэтаму – скласці нейкае ўяўленне пра ўладальніка дадзенай мянушкі.

Аляксандр КАМІНСКІ

(Працяг будзе)

Верасень

Гомельскі дзяржаўны каледж мастацтваў імя Н.Ф. Сакалоўскага, адно са старэйшых музычных навучальных устаноў Рэспублікі Беларусь, сярод выпускнікоў якога шмат таленавітых дзеячаў, добра вядомых у краіне і за яе межамі (1921) – 90 гадоў з часу адкрыцця.

1 – «Класік-Авангард», ансамбль салістаў, адзін з лідараў сярод калектываў у жанры камернай музыкі ў Беларусі, лаўрэат міжнародных конкурсаў – 20 гадоў з часу стварэння як самастойнага калектыву.

2–9 – Хацінская бітва 1621 г., паміж войскамі Рэчы Паспалітай, з аднаго боку, і Турцыі і Крымскага ханства – з другога; галоўная бітва ў вайне сярэднявечных беларусаў з Асманскай імперыяй – 390 гадоў.

3 – Богус-Сестранцэвіч Станіслаў Іванавіч (1731, Свіслацкі р-н – 1826), вучоны, які працаваў у галіне гісторыі, філалогіі, медыцыны і інш., рымска-каталіцкі царкоўны дзеяч, заснавальнік Магілёўскай друкарні, член Расійскай АН і Пецярбургскай медыка-хірургічнай акадэміі – 280 гадоў з дня нараджэння.

4 – Яновіч Сакрат (1936, Беластоцкае ваяв.), польскі і беларускі пісьменнік, публіцыст, аўтар літаратуразнаўчых працаў і крытычных артыкулаў пра творчасць беларускіх пісьменнікаў, якія жывуць у Польшчы – 75 гадоў з дня нараджэння.

5 – Вольскі (сапр. Вольскі-Зэйдэль) Віталь Фрыдрыхавіч (1901–1988), пісьменнік, драматург, п'есы якога трывала замацаваліся ў рэпертуары беларускіх тэатраў, публіцыст, нарысіст, сцэнарыст, перакладчык, літаратуразнаўца, тэатральны крытык, заслужаны дзеяч культуры Беларусі – 110 гадоў з дня нараджэння.

8 – Малішэўскі Альгерд Адамавіч (1921, Бабруйск – 1989), жывапісец, педагог, творы якога захоўваюцца ў вядучых музеях Беларусі, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі – 90 гадоў з дня нараджэння.

Каб восы не кусалі

Каб пазбегнуць негатывных наступстваў пры працы з атрутнымі насякомымі, трэба выконваць наступныя правілы. Ліквідаваць гнёзды пажадана ў цёмны час сутак ці ў даждзлівае надвор'е, калі максімальная колькасць асобінаў знаходзіцца ў гняздзе. У іншы ж час у гняздзе застаецца толькі 20% ад агульнай колькасці насякомых.

Экіпіроўка ліквідатара павінна ўключаць абарончую сетку пчалавода, зашпіленую куртку, штаны (каб выключыць пранікненне праз іх насякомых), пальчаткі, што забяспечваюць абарону рук ад укусаў. Пры сабе трэба мець мяшкі, моцныя ніткі, мантажную пэну ці цэментны раствор, востры нож.

Калі выдалілі гнёзды восаў, што былі на балконе ці лоджыі, неабходна шчыльна зачыніць балконныя дзверы і форткі, каб пазбегнуць пранікнення насякомых у кватэру. Асіныя гнёзды здымаюцца наступным чынам: на гняздо хутка надзяваецца палатняны мяшок, шчыльна перацягваецца моцным шнуром, каб увесь рой застаўся ў гняздзе. Пасля трэба нажом эрэзаць гняздо ў месцы прымацавання. Запакаванае такім чынам, яно ўжо не ўяўляе небяспекі. Месца, дзе яно вісела, трэба зацерці зямлёю ці апрацаваць рэпелентным сродкам.

Калі пазбавіцца ад гнязда вышэй пазначаным спосабам немагчыма (напрыклад, яно знаходзіцца паміж сценамі ці ў іншым цяжкадасягалым месцы), неабходна заляпіць усе шчыліны, праз якія вылятаюць насякомыя, мантажнай пенай ці алебастрам. У гэтым выпадку прымяненне атрутных хімікатаў малаэфектыўнае, бо дакладна невядомае месцазнаходжанне гнязда. Адпаведна, не атрымаецца пазбавіцца ад усіх насякомых.

Вольга ЦЫНКЕВІЧ,
інспектар ЦРАНС, г. Мінск

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

Пачатак у № 1 за 2003 год

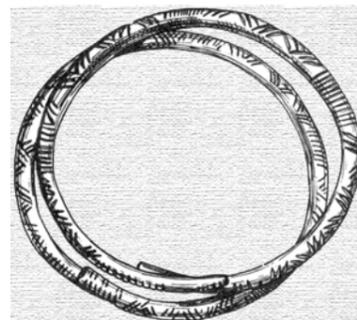
ЛУБ'ЯНКА, лубка – 1) пасудзіна з лубу (кары ліпы, елкі, бярозы і інш. дрэваў) на ягды, грыбы і інш. Звычайна цыліндрычнай формы. Выкарыстоўвалася і як сявёнка; 2) валакністая частка кары дрэваў.

ЛУЖЫЦКАЯ КУЛЬТУРА – археалагічная культура плямёнаў бронзавага і ранняга жалезнага вякоў (XV–IV стст. да н.э.), якія жылі на тэрыторыі ад Балтыкі да Дуная і ад р. Шпрэе да Валыні і Заходняга Палесся (р. Ясельды і Стыра). Насельніцтва займалася земляробствам і жывёлагадоўляй, выплаўкай бронзавых рэчаў, потым жалеза, дапаможны характар мелі рыбалоўства і паляванне. Жытлы мелі сцены з плятня, абмазанага глінай, і двухсхільную стрэху. Пахавальны абрад – трупаспаленне на бескурганых могілках, пахаванні ў урнах і ямах, трапляюцца курганы і пахаваль-

Корабы з лубу

ны абрад трупаспалення. Насельніцтва вырабляла ніз-

Бронзавы бранзалет лужыцкай культуры (в. Здзітава, Бярозаўскі раён)

кія амфарападобныя распыраныя ў ніжняй частцы пасудзіны, кубкі з вялікай ручкай, вазы, упрыгожаныя заштрыванымі трохвугольнікамі, арнаментальнымі паясамі на плечуках пасудзінаў, некаторыя з шурпатай верхняй. Сярод упрыгожанняў – разнастайныя бронзавыя шпількі і фібулы, бранзалеты, шыйныя грыўні і інш. Плямёны лужыцкай культуры некаторыя даследчыкі лічаць продкамі славянаў.

ЛУКНО – старадаўняя адзінка вымярэння, пераважна мёду. Згадваецца ў «Рускай праўдзе». У агульных матэрыялах XVI ст. вагавы эквівалент не мае пэўнага вызначэння; у адных дакументах ён роўны 10 пудам, у іншых – 50 фунтам. Лукном называлі і пасудзіну для захоўвання мёду, аднак памер яе невядомы. У адным з актаў (1449) гаворыцца пра «пяціпяднае лукно мёду». Было таксама адзінкай штогадовай мядовай даніны.